

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Хатажукаевская средняя общеобразовательная школа №6
имени Ахмеда Хаткова»

СОГЛАСОВАНО.
Зам. директора по УВР

Дажужева Н.А.
« 03 » 09 20 24 г.

УТВЕРЖДАЮ.
Директор МБОУ СОШ №6

Шаева Ф.И.
Приказ № 81 от « 02 » 09 2024 г.

**Рабочая программа
по предмету «Родной язык»
для 1 класса.**

Составитель: Темзокова Марина Юриевна
учитель начальных классов.

Клэлэеджаклохэм шлэныгэ дэгьухэр ариггэгьотынхэр, лофшлэныр шу ариггэальгэуныр, шэн-лэдэб дахэхэр ахильханхэр, якээралыгэ фэшпыккэхэу ыплунхэр арых еджаплэм пшээрлы шьхьалэу илэхэр.

А пшээрлыхэм язэшлохынклэ адыгабзэми, адрэ предметхэм афэдэу, мэхьанэ ил. Чылэмэ ащыц адыгэ сабийхэр апэрэу еджаплэм кызыкдохэклэ, ахэм яныдэльфыбз ары нылэп зэрыгущылэхэрэр. Арышь, зэклэ ашлоигьор, дунаим хэшлыклэу фырялэр, цыфхэм язэфыщытыклэ ехыллагьэу ашлэрэр кызэралорэр адыгабзэр ары. Клэлэцлыкүмэ шлэныгэ агьотынымклэ, яакбыл хэхьонымклэ, яжабзэ гьэбаигьэнымклэ ныдэльфыбзэр амалышху. Джащ фэд клэлэеджаклохэм кьэзыуцухьэрэ дунаим хэшлыклэу фырялэм зэрэхагьахьорэм имызакьоу, урысыбзэр зэрагьэшлэнымкли, адыгабзэ зэрагьэшлэнымкли, нэмыкл предметхэу адыгабзэклэ ублэплэ классхэм ащызэрагьашлэхэрэр хьисапыр, дунэхашэр, нэмыклхэр нахь тэрэзу кьагурылонхэмкли, шлэныгэ зэфэшхьафхэу агьотыгьэхэр льэпсэ лэубытыплэ афэхьух. Клэлэеджаклохэм дунаеу зыхэтэр кьагурылонымкли, шлэныгэмэ якьежаплэхэр алэ кьихьанхэмкли, плуныгэ тэрэз агьотынымкли кьежаплэу хьурэр ныдэльфыбзэр ары.

Арышь, адыгабзэм изэгьэшлэнклэ пшээрлы зэфэшхьафхэр кьэуцух. Ахэр:

-клэлэцлыкүхэм аныбжэрэ язэхэшлыкырэ ялытыгьэу хэхьоныгэ ашлыным льэпсэ фэшлыгьэныр;

-имэхьанэ кьагурылозэ лупклэу ыкли псынклэу текстым кьеджэнхэм, хэмыкьохэу тхэнхэм, жэбзэ дахэ алулы хьуным афэггэхьыгэ амалхэр яггэгьотыфгьэнхэр;

-дунаеу зыхэтхэр нахьшлоу кьагурылоу, апкышьбоклэ пытэхэу, адыггэ-цл ыфыгэ зеклоклэ дахэмрэ лэдэбымрэ яшэнхэу яныдэльфыбзэ шу альгэгоу, аггэлаплэу, льэпкь гушхуаггэхэр ахэлэу, адыгэмэ якультурэ хэшлык фырялэу, дэир цаггэзыеу, дахэр кьагурылоу, дэгьоу еджэхэу плуггэнхэр; шуаггэ кьэзытрэ лофшлэнхэм афэцаггэхэу еггэсэггэнхэр.

Апэрэ-яплэнэрэ классхэм адыгабзэмклэ япрограммэ щэу зэхэты:

Еджэклэ-тхаклэ яггэшлэггэныр, унэмщеджэнхэр, жабзэм ихэггэхьон.

Адыгабзэр яггэшлэггэнымклэ сыхьат пчяггэу класс пэпч тхэмафэм кыкклоцлы илэщтымрэ ар зэклэмкли ильэс еджэггум зэрэхьурэмрэ мыщ фэдэх:

Классхэр	Тхэмафэм кыкклоцл		Зэклэмкли ильэс еджэггум	
	грамматикэр	еджэныр	грамматикэр	еджэныр
апэрэ	5	-	175	-
ятлонэрэ	3	2	102	68
ящэнэрэ	3	2	102	68
яплэнэрэ	3	2	102	68

Адыгэ Республикэм гэсэныгэмрэ шлэныгэмрэклэ и Министерствэ базиснэ учебнэ планхэу 17.07.2002-рэ ильэсым (№ 329) ыштагэхэм мы сыхьатхэр къащыдэлытагэх. Ублэллэ класс пэпч тхьэмафэм сыхьатитф адыгабзэм изэгэшлэн пэлухьаным тетэу мы программэри гэпсыгэ.

Мыщ нэмыкл сыхьат пчягэ зэрыт учебнэ план ежь еджаплэм хихын фит. Арыпгэ, ащ фэдэу нэмыкл учебнэ планэу еджаплэ пэпч къыхахырэм адыгабзэм (грамматикам, еджэным, жабзэм ихэгэхьон) изэгэшлэн пэлухьанэу къыдилытэрэ сыхьатхэр класс пэпч нахьыбэми е нахь маклэми къыдилытэхэзэ, мы программэр клэлэегьаджэм ыгьэфедэн е нахь тэрэзэу ылытэрэ программэ ежь зэхигьэуцони лэф ришлэн ыльэклышт.

***Еджэнымрэ жабзэм ИХЭГЭХЬОНРЭ яхьылагьэу программэм
КЪЫДИЛЫТЭХЭРЭ:***

Зэджэштхэм ятемэхэр.

Унэм щеджэнхэр.

Еджэнымклэ къулайныгьэу агьотын фаехэр.

Зэджэшт текстхэмрэ жабзэм ихэгэхьонрэ яхьылагьэу лэфэу ашлэштхэр.

Урокым иохьтэ нахьыбэ дэдэр (такыкь 30-35-рэ) клэлэеджаклохэм яеджэнрэ текстам лэф дашлэнымрэ апэлухьан фае. Класс пэпч клэлэеджаклохэр къызэрэщеджэшттым (зы такыкыым телытагьэу) псынклагьэу хэлын фаехэр мыщ фэдэх.

Классхэр	Зы такыкыым къызэеджэн фэе гушылэ пчягьэр
1 класс	15-20
2 класс	30-40
3 класс	50-60
4 класс	70-80

Унэм щеджэныр. Егьэджен-плуныгэ пшьэрылхэу ублэллэ еджаплэм ыпашьхэ щытхэр гэцэклэгьэнхэмклэ унэм щеджэныр дэгьоу зэхэцэгьэным мэхьанэшхо ил. Клэлэеджаклохэр унэм щеджэнымклэ мыщ фэдэ пшьэрылхэр зэшлохыгьэнхэ фае: предмет пстэухэмкли классым зэрэщеджэхэрэм къатырэ шлэныгэхэм ахэгьэхьогьэныр ыкли зягьэушьбомбгьугьэныр;

тхыльэу ящыклэгьэцтыр библиотекэм къычлагьотэным, тхылым

зыфэшт материалыр къыхагьэщыным егьэсэгьэнхэр;

ежь-ежырэу тхылым лэф зэрэдашлэшт къулайныгьэу алэклэльхэм ахагьэхьоныр;

еджэнымклэ чаныгэ къызхагьафэу, ащ пыщагьэхэу, шлэныгьаклэхэр зэрагьэгьотыным фэблэхэу плугьэнхэр.

Тхылым ежь-ежырэу лэф дашлэн альэклыным икъулайныгьэхэр клэлэеджаклохэм алэклэгьэхьагьэнхэм пае унэ еджэнымклэ сыхьат гьэнэфагьэхэр программам къетых: ятлонэрэ классым ильэс еджэгьум унэ еджэным сыхь. - 12, ящэнэрэ классым сыхь.-9, япллэнэрэ классым сыхь. -9.

Еджэнымклэ къулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотын фаехэр:

Апэрэ класс:

-текстым пычыгьо - пычыгьоу къеджэнхэр;

-къызаджэхэрэр къагурылоныр, зэхэугуфыклыгьэу пычыгьохэр тэрэзэу къалонхэр;

-зэджагьэхэм яхьыллэгьэ упчлэхэм яджэуапхэр къаратыжынынхэр;

-зы сурэт е сурэт заулэ аралгагьорэр кьалотэныр;
текст мыиныхэр кьалотэжыныр;
-«Тхыбзэм» дэт текстхэм яхьылэгьэ лофшлэнхэр клэлэеджаклохэм клэлэегьаджэр
ялэпылэгьоу агьэцкленхэр;
апэрэ ильэсныкьом такьикьым гуцыли 10- м нэс, ятлонэрэ ильэсныкьом - гуцылэ 15-20-
м кьеджэнхэр.

Ятлонэрэ класс:

гуцылэ псаухэмклэ кьеджэнхэр;
кьагурылоу кьызаджэхэрэм кьеджэнхэр:

-зэджагьэхэм мэхьанэ шьхьалэу ялэр клэлэеджаклохэм клэлэегьаджэ

ялэпылэгьоу кьагьотыныр;

-зэджагьэхэм ахэт лыхьужьхэр кьэгьэльэгьонхэмклэ гуцылэхэу текстым авторым
щигьэфедагьэхэр кьагьотынхэр;

-зэджагьэхэм ахэт лыхьужьхэр е нэмыкл чыплэхэм яхьылэгьэ сурэтхэр жэрылоклэ
кьашлыныхэр;

ежь-ежьырэу текст нахь иныломэ яджэнхэр;

ежь-ежьырэу лоф зэрашлэрэм хэхьоныр;

-зэджагьэхэм ехьылэгьэ упчлэхэм джэуап тэрэз кьаратыжыныр;

зэджагьэхэм е сурэтым имэхьанэ зилэпылэгьу афэмыхьоу кьалотэжыныр;

яжабзэ нахь чан, кьабзэ, бай шлыгьэныр;

-гуцылэгьум шьошэ тэрэзым итэу гуцылэхэр агьэфедэнхэр;

-апэрэ ильэсныкьом зы такьикьым гуцылэ 20-30, ятлонэрэ ильэсныкьом-гуцылэ 30-40
кьеджэнхэр.

Ящэнэрэ класс:

гуцылэ псаухэмклэ кьеджэнхэр;

-кьызэджагьэхэр кьагурылонхэр;

ежь-ежьырэу лоф ашлэн зэралгьэклырэм хэхьоныр;

-зэджагьэхэм хьугьэ-шлагьэу кьыгьэлагьорэмэ зэклэлыкьуаклэу ялэр кьагьотыныр,

ахэр зэрэзэпхыгьэхэр агьэунэфыныр;

ягуцылэгьум яжабзэ гуцылэжхэмрэ гуцылэ щэрыохэмрэ литературнэ шапхэм тетэу
щэгьэфедэнхэр;

зэджагьэхэм кьылуатэрэм ехьылэгьэ сурэт жэрылоклэ кьашлыныр;

апэрэ ильэсныкьом зы такьикьым гуцылэ 40-50, ятлонэрэ ильэсныкьом- гуцылэ 50-60
кьеджэнхэр.

Яплэнэрэ класс:

гуцылэ псаухэмклэ кьеджэнхэр;

кьызаджэхэрэр кьагурылонхэр;

зэджагьэхэр ежь-ежьырэу кьалотэжыныхэр;

зэджагьэхэм имэхьанэ шьхьалэ кьагьотыныр;

-зэджагьэхэм ехьылэгьэ план кьызэрыклохэр зэхагьэуцонхэр;

-зэджагьэхэм имэхьанэ игьэклотыгьэу, клэклэу кьалотэжыныр;

-зэджагьэхэм кьыгьэлагьорэм ехьылэгьэ сурэт жэрылоклэ кьашлыныр;

-литературэ кьэлоклэ шапхэм тетэу кьеджэнхэр, кьэгуцылэнхэр;

-апэрэ ильэсныкьом гуцылэ 60-70, ятлонэрэ ильэсныкьом -гуцылэ 70-80 лупклэу
кьеджэнхэр.

Грамматикэр, тхаклэр, жабзэм ихэггэхьон

Разделэу «Грамматикэр, тхаклэр, жабзэм ихэггэхьон» зыфилорэм пшгэрыльэу кыггэуцурэр клэлэцлыклухэм яжабзэрэ якылырэ ахэггэхьоггэныр, грамматикам ехыллэггэ шлэныггэхэмрэ тхэным ишапхгэхэмрэ икьуклэ кьагурылозэ, тхаклэм икьулайныггэхэр дэггэу кызылэклаггэхгээнхэр ары. Джащ фэдэу яныдэльфыбзэ шлу альэггуным ыкли ар зэраггэшлэным фэщаггэхэу клэлэеггаджэхэм сэбыйхэр аплунхэ альэклыным теггэпсыхьаггэу программэр зэхэггэуцаггэ. Ублэллэ классхэм ащызэраггэшлэшт грамматическэ теориер клэлэцлыклухэм кьямхыльэклыным теггэпсыхьаггэу кыхэхыггэ. Етлани ащ сабыйхэм яжабзэ хэхьонымклэ ыкли тхаклэм икьулайныггэхэр алэклэхьанхэмклэ ишлуаггэу кьэклэщтыр кьыдэльгытаггэу щыт.

Апэрэ классым анахь ипшгэрыль шггхьалэу щырилэр клэлэцлыклухэм яныдэльфыбзэ хэт макгэхэр тэрэзэу кьалонхэ ыкли ахэмэ яхьарыфхэр тэрэзэу атхынхэ альэклыныр.

Грамматикэмрэ тхаклэмрэ яублэллэ курс разделиллэу зэхэт:

«Макгэхэмрэ хьарыфхэмрэ».

«Гущылэр».

«Гущылэухыггэхэр».

«Псэлгэ зэпхыггэр».

Я 2-3 классхэм фонетикэм, морфологием, синтаксисым яхыллэггэ лофшлэнхэр ыкли япллэнэрэ классым псэлгэ зэпхыггэмклэ лофшлэнхэр ашаггэцкленхэу пщгэрыль кьэуцу.

Ятлонэрэ классым лахыггэо шггхьалэу илэр «Макгэхэмрэ хьарыфхэмрэ» ары. Арэу щыт нахь мышлэми, ащ нэмыклэу етлани мы классым гущылэу пкыггэохэр, ахэмэ язэрэщыт, ашлэрэр кьызэрыклхэрэм, гущылэухыггэм, псэлгэ зэпхыггэм нэлуасэ ащыфэхьух.

Ящэнэрэ классым гущылэр зэрэзэхэтым, бзэ гущылэхэу пкыггэуацлэм, глаголым,

пльышгэуацлэм нэлуасэ ащыфэхьух. Раздел шггхьалэу «Макгэхэмрэ хьарыфхэмрэ»

яхыллэггэ шлэныггэхэр щы клэджыклыжыых. **Япллэнэрэ классым** бзэ гущылэмэ

яхыллаггэу ашлэрэм зыщыраггэушггэомбггэу. Макгэхэмрэ хьарыфхэмрэ адашлэрэ лофыр

зэпаггэурэп, псэлгэ зэпхыггэмклэ кьулайныггэу аггэотыггэхэми ахаггэахьо. **Макгэхэмрэ**

хьарыфхэмрэ. Мыщ яхыллэггэ пэублэ шлэныггэхэмрэ кьулайныггэхэмрэ

зыпцалэклахэрэр апэрэ-ятлонэрэ классхэр ары. Тхыбзэр зыщызэраггашлэрэ лггэхьанми,

ащ ыужыми макгэхэм яхыллэггэ шлэныггэхэр клэлэеджаклохэм аггэотыщтых.

Ахэр зыфэдэхэр:

- зэрэзэхьарэмрэ кьызэралорэмрэ ялыгыггэу макгэхэр зэхафынхэр;

-ахэмэ яхьарыфхэр тэрэзэу атхынхэр;

-адыгабзэм хэт макгэхэу тхэггэум зихьарыфхэр тамыггитлу-тамыггичгэу зэхэтхэу

атхыхэрэр зэхамыггэклэклэнхэр. Ахэмэ афэдэ хьарыфхэр тэрэзэу атхынхэр.

Ящэнэрэ-япллэнэрэ классхэм грамматикэмклэ япрограммэ разделэу «Макгэхэмрэ

хьарыфхэмрэ» зыфилорэм материалыклэ кьащыхахэрэп.

Гущылэр. Мы грамматическэ разделыр клэлэеджаклохэм зэраггашлэ зыхьуклэ кьагурылон ыкли ащ яхыллэггэ кьулайныггэу аггэотын фаехэр:

гущылэ лггэпсэр, приставкэр (лггэпсапэр), суффиксыр (лггэпсэужыр), клэухыр,

гущылэпкыыр, зэллггэпсэггэу гущылэхэр, бзэ гущылэхэр (пкыггэуацлэр, пльышгэуацлэр,

глаголыр, пчггэггэацлэр, цлэпапклэр).

Гущылэухыггэр. Мы лахыггэомклэ клэлэеджакломэ мыщ фэдэ шлэныггэхэр аггэотых: псалгэм гущылэухыггэр кыхаггэщыныр;

интонациемрэ зэпыуплэмрэ тэрэзэу аналэ тетыныр;

гушылуухыгъэм кызеджэхэрэ ыкIи зызэхафыхэрэ нэужым атхын альэкIыныр;
псалъэр гушылуухыгъэ-гушылуухыгъэу агощыныр;
-гушылуухыгъэр яльэккыыхэмкIэ (кызылотэрэ, упчIэ, Iэтыгъэ, убгъутъ, мыубгъутъ)
зэтырафыныр;
гупщIэухыгъэм хэт член шъхьалэхэмрэ гуадзэхэмрэ
ашIэнхэр, кыагыотынхэр;
-гушылэхэмрэ гушылуухыгъэхэмрэ зэрэзэпхыгъэхэм
алыплъэнхэр, ашIэнхэр, ахэр кыагыотынхэр.

Класс пэпчъ щатхыщт **гушылэлъэ диктантым** хэтыщт гушылэ пчыагъэр: я 2-рэ классым - 6, я 3- рэ классым- 8-10, я 4-рэ классым -10-12.

УплъэкIун диктантхэм ахэтыщт гушылэ пчыагъэр: I классым - ильэсым ыкIэм гушыли 10; я 2-рэ классым - апэрэ ильэсныкъом гушыли 10-20, ильэсым ыкIэм гушылэ 25-30; я 3-рэ классым- апэрэ ильэсныкъом ыкIэм гушылэ 25-30, ильэсыкIэм ыкIэм гушылэ 45-50; я 4-рэ классым- апэрэ ильэсныкъом гушылэ 50-60, ильэсым ыкIэм гушылэ 65-70.

Зэфэхьысыжь уплъэкIун охьтэ кIыхьэм, гушылэм пае, четвертым кыклоцI зэрагъэшIэрэ материалыр кызэлызыубытыхэрэр, ильэсым кыклоцIы 4-м фэдиз агъэцакIэх.

Зэфэхьысыжь уплъэкIун IофшIэнхэу: диктантхэр (я 3-4-рэ классхэр), изложениехэр (я 3-4-рэ классхэр), грамматическэ зэхэфын зэфэшъхьафхэу (я 3-4-рэ классхэр) агъэцакIэхэрэм такыкъ 15-20 (я 1-рэ-2-рэ классхэр) ыкIи такыкъ 30-35 (я 3-4-рэ классхэр) ап эIухьанхэу кыхахых.

Псалъэ зэпхыгъэр. Мы разделым ехьылIэгъэ IофшIэнхэр еджэными грамматикэми яурокхэм кIэлэеджакIохэм ащагъэцакIэх.

Псалъэ зэпхыгъэм ехьылIэгъэ IофшIэн зэфэшъхьафыхэр агъэцакIэхэзэ, кIэлэеджакIохэм ублэлIэ классхэм мыхэм афэдэ кыулайныгъэхэр аIэк Iэхьанхэ фаех:

упчIэхэу «хэт?», «сид?» «сид ышIэрэр?», «сыдым фэд?», «сид пае?» зыфиIохэрэм яджэуап гушылэхэр кьалонхэр е тэрэзэу текстым кыхагъэщынхэр;

-гушылуухыгъэхэмрэ гушылэхэмрэ тэрэзэу агъэфедэхэзэ, изложениехэр, рассказхэр, сочинениехэр атхынхэр;

альэгъугъэхэм, зеджагъэхэм, зыльыплъагъэхэм яхьылIэгъэ фыщытыкIэу фыряIэр кьатхыныр;

-письмэ, заметкэ атхыныр;

-ежь кIэлэеджакIохэм кыхахыгъэ темэм ехьылIэгъэ сочинение атхыныр.

Сочинениеу атхыщтым гушылуухыгъи 4-5 -м шегъэжьагъэу 12-м нэс (я 4-рэ кяассым) хэтыщт. Мыхэмэ афэдэ IофшIэнхэр урокым щагъэцэкIэнхэм пае сыхьат гъэнэфагъэ ренэу ищыкIагъэу щытэп.

Изложениехэмрэ сочинениехэмрэ тхьэмэфитIум зэ атхымэ икьущт. **УплъэкIун изложениехэр** ятIонэрэ-ящэнэрэ классхэм ыкIи сочинениехэр яплIэнэрэ классым четвертым зэ ащатхых.

Изложениехэм ятекстыхэм яинэгъэщтхэр: ящэнэрэ классым гушылэ 30-35 (ильэс еджэгъум иегъэжьапIэ ий апэрэ цифрэр, ятIонэрэр ильэс еджэгъум ыкIэр ары), яплIэнэрэ классым –гушылэ 55-70.

ЯплIэнэрэ класс

Еджэнымрэ жабзэм ихэгъэхьонрэ

(Тхьэмафэм сыхь. 2.Класснэ еджэныр - сыхь,59-рэ, унэ еджэныр -сыхь.9. ЗэкIэмкIи сыхь. 68-рэ.)

Тематикэр

Республикэу Адыгеер нахыпэм изытетыгэмрэ непэ изытетырэ (сыхь. 7)

Тиреспубликэ гьогоу кык1угэм, непэ изытет, иц1ыф пэрытхэм, ц1ыф льэшхэу исхэм язэфыщытык1э, ибайныгъэ яхьыл1эгъэ произведениехэр.

Тызыхэт ом фэгъэхьыгъэ сурэтхэр (сыхь. 5) Гьэмафэмрэ бжыхьэмрэ янэшанэхэр, ом изытет, 1офш1эн нэфэшхьафхэу агьэцак1эхэрэр, псэушьхьэхэмрэ кьолэбзыухэмрэ ящыл1ак1э зыфэдэр кьэзыгъэльгьорэ произведениехэр, гущылэжхэр, хырыхыхьэхэр.

Ц1ыфымрэ омрэ (сыхь. 10)

Ц1ыфымрэ омрэ зэфыщытык1эу я1эр, ом ц1ыфым ш1уагъэу кыфихьэрэр, ц1ыфым ор кьызэриухьумэрэр, ащ зэрэфэлажьэрэр кьэзыгъэльгьорэ статьяхэр, усэхэр, рассказхэр, гущылэжхьхэр,

хырыхыхьэхэр, сурэтхэр.

Тычэфэу тыджэгун, тиш1эныгъи хэдгъэхьон, 1офш1ак1и

Зэдгъэш1эн (сыхь.6)

К1элэеджак1охэм язэхэтык1э, язэдэджэгук1э, ящыл1ак1э, ш1эныгъэхэр зэрэзрагъэгъотхэрэм, адыгэ джэгук1эхэм ащыщыхэм яхьыл1эгъэ произведениехэр.

Ныбджэгъуныгъэм, зэдэ1ужьыным, зэдэ1эжыныгъэм, ш1эныгъэм яхьыл1эгъэ гущылэжхэр.

К1ымэфэ чэфыгъом тежэ (сыхь. б)

К1ымафэм ор зыфэдэр, ренэу зыщычбы1эрэ ч1ып1эхэр, мы льэхъаным псэушьхьэхэмрэ кьолэбзыухэмрэ ящыл1ак1, ц1ыфхэм 1офэу аш1эхэрэр, к1элэц1ык1ухэм ящыл1ак1э кьэзгъэльгьорэ усэхэр, рассказхэр, статьяхэр, орэдхэр, сурэтхэр, пшысэхэр, хырыхыхьэхэр, гущылэжхэр.

К1элэц1ык1ухэм апае тхэрэ адыгэ писательхэмрэ поэтхэмрэ (сыхь. б)

Писательхэу ык1и поэтхэу Жэнэ Кьырымыз, Мэщбэш1э Исхьакъ, Цуекьо Джэжьфар, Пэрэныкьо Мурат, Коцбэе Пшымаф, Кьуекьо Налбий, Цуекьо Юныс, Нэхэе Руслъан ык1и нэмык1хэм ящыл1ак1э ехьыл1эгъэ статья к1эк1хэмрэ ык1и атхыгъэмэ ащыщхэмрэ. Мамырныгъэм икьэухьумак1у (сыхь.3)

Тидзэк1ол1хэм, ахэмэ зеошхом л1ыгъэу щызэрахьагъэм, непэрэ тидзэк1ол1хэм яхьыл1эгъэ усэхэр, рассказхэр, гущылэжхэр.

Гьэтхэ гохьыр кьэсыгъ (сыхь.6)

Гьатхэм ор зыфэдэм, 1офш1энхэм, к1элэц1ык1ухэр зэрэдэжгухэрэм, псэушьхьэхэм, бзыльфыгъэхэм ямэфэк1 яхьыл1эгъэ произведениехэр, хырыхыхьэхэр, гущылэжхэр.

Ц1ыфыным пае ц1ыфыр кьэхьугъ (сыхь.5)

Ц1ыфыгъэ - дэхэгъэ зэхэтык1эм, нахьыжхэм узэрафыщытын фаем, адыгэ шэн – зэхэтык1э ш1агъохэм, шыпкьягъэм, хьалэлыгъэм, гук1эгъуныгъэм яхьыл1эгъэ произведениехэмрэ гущылэжхэмрэ.

Жэры1о народнэ творчествэр (сыхь. 5)

Ным, хэгъэгум, акьылыгъэм, 1ушыгъэм, 1эп1эсэныгъэм, шыпкьэныгъэм, хьалэлныгъэм, л1ыхьужьныгъэм яхьыл1эгъэ орэдхэр, пшысэхэр, хырыхыхьэхэр, гущылэжхэр.

Езбырэу зэрагъэш1эмэ хьушт усэхэм ащыщхэр:

Андырхьое Хьусен. Бжыхьэ пчэдыжь.

Жэнэ Кь. Ц1ыфым игугьап1. Хэбзэ дахэу тэ тилэр джащ фэд. Л1ыхьужьым иорэд.

Теуцожь Ц. Зэныдэльф ткьошхэр. Бэрэпгэрэ Хь. К1ымэфэ мыл. Пэрэныкьо М.

Сш1оигьор.

Еджэнымрэ текстым 1оф даш1энымрэ кьулайныгъэхэу к1элэеджак1охэм агъотынхэ фаехэр:

-апэрэ ильэсныкьом 1упк1э кьеджэным иамалхэр (зэпыгъэуп1эхэр, мэкъэлэш1ыныр, псынк1эгъэ- гьэжэжэныгъэр)

кьызыфагъэфедэхэзэ, кьагуры1оу, тэрэзэу, 1упк1эу ык1и псынк1эу

кьеджэнхэр (ямынэлосэ текстым кьызэреджэхэрэм псынклэгъэу хэлъын фаер - зы такыкыым гущылэ 60-70-м нахь мымаклэу);

-ятлонэрэ ильэсныкыом теубытагъэ хэлъэу, псынклэу, гурылогыошлоу, лупклэу ыкли литературнэ кьэлоклэ шэпхъэ тэрэзым итэу кьеджэнхэр (ямынэлосэ текстым кьызэреджэхэрэм псынклэгъэу хэлъын фаер - зы такыкыым гущылэ 70-80-м нахь мымаклэу);

-зэджэгъэхэ текстым ежъ-ежырэу упчлэхэр фагъэуцунхэ, текстым имэхьанэ шъхьалэ ыкли ар ежъ ягущылэхэмклэ кьалотэжыныр;

-произведением иплан ежъ-ежырэу зэхагъэуцон, а планымклэ клэклэу е нахь зегъэушьомбгъугъэу зэджагъэхэм имэхьанэ кьалотэжыныр;

-зэджэгъэхэ текстым хэтым ыцлэклэ е яцэнэрэшъхъэм итэу текстым имэхьанэ кьалотэжыныр;

-контекстэу зыхэтым елытыгъэу гущылэм мэхьанэ зэфэшъхьафхэр илэнхэ зэрилъэклыщтыр агъэунэфын, гущылэ ыкли кьэлоклэ дахэхэр текстым кьыхагъэщын, текстым хэт геройхэм жэбзэ шъхьафэу алульмэ алыплъэн альэклыныр;

-произведением ахэтхэм язеклуаклэхэм уасэ афашыныр, яшлошлхэр ахэмэ кьаралолэнхэр, геройхэм ащыц горэм ехьыллэгъэ рассказ зэхагъэуцон альэклыныр;

-кьяхьуллэгъэ е зылыплъагъэ горэмэ яхьыллагъэу жэрылоклэ рассказ зэхагъэуцон альэклыныр;

-а рассказым кьэтхыхьан (описание) шыклэхэр шагъэфедэнхэр;

-пшысэхэм, гущылэжъхэм, хырыхыхьэхэм гьэпсыклэ шъхьафэу ахэлъхэм афэнэлосэнхэр;

-сноскэхэр, пычыгъохэр, шъхьэмэ ацлэхэр, абзацхэр, нэмыклхэр ежъ-ежырэу агъэунэфынхэр;

-унэм шаджыцт тхыльхэу кьафагъэунэфыгъэхэм яхьыллагъэу ящыклэгъэцт клэлэцлыклу тхыльхэр ежъ-ежырэу кьыхахынхэр, ахэм яджэнхэр;

-заджэхэрэ клэлэцлыклу тхыльхэм осэ тэрэз афашын альэклыныр;

-тхыльым ыкышъоклэ, произведением дэтхэм ацлэхэмклэ, сурэтэу дэтхэмклэ, тхыльым илэ гущылапэмклэ джыри зэмыджэгъэхэ тхыльыр кьызытегущылэн ыльэклыщтыр ежъ-ежырэу кьалоныр.

Грамматикэмрэ, жабзэм ижэгъэхьонрэ

(Тхьэмафэм сыхь. 2 Зэклэмкли сыхь. 68-рэ)

Клэджыкыжыныр (сыхь. 2)

1. Зещэхэр, зэрацэхэр, мэкъэ лужьухэр, чыйзэфэшыгъэ макъэхэр кьызэрагъэлягъорэ хьарыфхэр. Гущылэхэр зэрэзэхэтыр. Бзэ гущылэхэр. Гущылэухыгъэхэр.

2. Кьулайныгъэхэу клэлэеджаклохэм агъотынхэ фаехэр: (Яплъ ащ яхьыллагъэхэу я 2-3-рэ классхэм кьыщртыгъэхэм).

Гущылэр зэрэзэхэтыр (сыхь. 5)

1. Гущылэпкымырэ клэухымырэ. Интернациональнэ гущылэхэр, ахэмэ ятхыкл.

2. Кьулайныгъэхэу клэлэеджаклохэм агъотынхэ фаехэр:

-гущылэпкыыр кьагъотыныр;

-нахьыбэрэ яжабзэ шагъэфедэрэ интернациональнэ гущылэхэр тэрэзэу атхынхэр.

Бзэ гущылэхэр

Пкыгыуацлэхэр (сыхь. 12)

1. Зы пчъагъэм е бэ пчъагъэм ит пкыгыуацлэхэр падежхэмклэ зэрэзэхьоклхэрэр

2. Кьулайныгъэхэу клэлэеджаклохэм агъотынхэ фаехэр:

пкыгыуацлэхэр падеж зэфэшъхьафхэм арагъэуцон альэклыныр;

-пкыгыуацлэхэм япадеж упчлэхэр тэрэзэу кьагъотын альэклыныр;

-пкыгыуацлэхэр тэрэзэу гущылэухыгъэм ащагъэфедэнхэр.

Плышъуацлэхэр (сыхь. 8)

1. Пльышгьуацлэхэр пкьыгьуацлэмэ ягьусэу зэрагьэфедэхэрэр. Пльышгьуацлэхэр падежхэмклэ зэрээхьоклхэрэр. Пльышгьуацлэхэмэ ятхыкл.

2. Кьулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

-пльышгьуацлэхэр тэрээу пкьыгьуацлэхэмэ арагьэгьусэныр;

-пльышгьуацлэхэм тэрээу упчлэ афагьэуцуныр;

-клэхэу кьапыхьэхэрэмэ альпыпльэн альэкльыныр;

-пльышгьуацлэхэр падежхэмклэ зэрахьокльныр.

Пчьэгьацлэр (сыхь. 7)

Пчьэгьацлэр зыфэдэр, ащ иупчлэхэр. Пчьагьэр кьызэрыклрэ пчьэгьацлэхэмрэ зэклэлъыкляуклэр кьызэрыклрэ пчьэгьацлэхэмрэ.

Пчьэгьацлэмэ ятхыкл

2 Кьулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

-пчьэгьацлэхэр пкьыгьуацлэхэмэ тэрээу арагьэгьусэнхэр;

-пчьэгьацлэхэм тэрээу упчлэхэр афэгьэуцунхэр;

-нахьыбэрэ яжабзэ щагьэфедэрэ пчьэгьацлэхэр тэрээу атхынхэр.

Цлэпапклэр (сыхь.8)

1. Цлэпапклэр зыфэдэр, ащ иупчлэхэр. Цлэпапклэхэу зы пчьагьэм (сэ, о, ар) ыкли бэ пчьагьэм (тэ, шьо, ахэр) итхэр.

2. Кьулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

-пкьыгьуагьэцлэмэ ачлыплэ апэрэшъхьэм, ятлонэрэшъхьэм,

ящэнэрэшъхьэм ит цлэпапклэхэр агьэфедэнхэр;

-цлэпапклэхэр тэрээу гущылэхуыгьэхэм ащагьэфедэнхэр.

Глаголыр (сыхь. 13)

1. Глаголыр пчьагьэхэмрэ шьхьэхэмрэлэ зэрээхьоклрэр. Нахьыбэрэ яжабзэ щагьэфедэрэ глаголхэм ятхыкл!. Глагол приставкэхэр (кьэ -, щы-, лу-, те-, пы-, хэ-, го- ыкли нэмыклхэр).

2. Кьулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

-глаголхэр ищыклэгьэ пчьагьэхэмрэ шьхьэхэмрэ тэрээу арагьэуцонхэр;

-нафэу ыкли кьэгьотыгьошлоу щыт глагол приставкэхэр ашлэнхэр, агьэунэфынхэр;

-глаголхэр тэрээу гущылэхуыгьэхэм ащагьэфедэнхэр.

Зэпххэр (сыхь.2)

Зэпххэу а, у, е, ыкли. Ахэмэ ямэхьанэхэр. Зэпххэмрэ зэпх суффиксхэмрэ язэфыщытыкл.

2. Кьулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

-зэпххэм ямэхьанэ ашлэныр;

-зэпххэмрэ зэпх суффиксхэмрэ тэрээу агьэфедэнхэр.

Гущылэхуыгьэр (сыхь.11)

1. Гущылэхуыгьэ убгьугьэмрэ мыубгьугьэмрэ. Член зэльэпкьэгьухэр. Зэпххэмклэ зэпхыгьэ член зэльэпкьэгьухэр зыхэт гущылэхуыгьэхэр. Зэпххэмклэ зэмыпхыгьэ член зэльэпкьэгьухэр зыхэт гущылэхуыгьэхэр. Кьыклялотыкльжьэрэ член зэльэпкьэгьухэр, ахэмэ зэпыут зэрахагьэуцорэр. Фэгьэзагьэр. Ащ гущылэхуыгьэм члыплэу щырилэр.

2. Кьулайныгьэхэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

-гущылэхуыгьэхэр зыфэдэ хьухэрэмклэ зэтырагьэушьхьяфькльынхэр;

-зэпх зыхэт ыкли зыхэмыт гущылэхуыгьэхэр тэрээу агьэфедэнхэр, атхынхэр, ящыклэгьэ тамыгьэр тэрээу гущылэхуыгьэхэм ахагьэуцонхэр;

-фэгьэзагьэр зыфэдэр ашлэныр, тэрээу агьэфедэныр, ищыклэгьэ тамыгьэклэ кьыхагьэщыныр;

-гущылэхуыгьэм ичлен зэльэпкьэгьухэр зыхэт гущылэхуыгьэхэр ашлэнхэр, ахэмэ тамыгьэу ящыклагьэхэр ахагьэуцонхэр.

Псэлэ зэпхыгьэмклэ кьулайныгьэу клэлэеджаклохэм агьотынхэ фаехэр:

- к1элэеджак1о пэпчъ ежъ-ежырэу е зэк1э зэде1эхзээ зэджагъэхэм ехылл1агъэу план зэхагъэуноныр;
- планым тетэу текстым имэхъанэ к1эк1эу е зегъэушъомбгъугъэу кьалотэжыныр;
- сурэтым ралъагъорэр зэк1элъык1ок1э гъэнэфагъэ хэльэу кьалотэныр;
- к1эк1эу е зегъэушъомбгъугъэу, ежъ-ежырэу зэхагъэуцогъэ иланыр кьызфагъэфедээ, зитекст гущылэ 70-90-рэ хьурэ изложение фатхыныр;
- сурэтым е фильмэм щыщ ч1ыплэ горэм ехылл1эгъэ сочинение кьээлотэрэ шыуашэм итэу атхыныр;
- ш1уагъэ зыпыль1офыгъохэм, зыльыплъагъэхэм, гу зыльатагъэхэм, щылак1эм кьыхэхъухьэрэ хьугъэ-ш1агъэ горэм кьатегущылэхэу, кьатхыхъан амалыр кьызфагъэфедээ, рассказ мыиныщэ атхыныр;
- письмэм итхык1э, адресым итетхак1э, мэкъэгъэ1ум игъэпсык1э щыгъэгъозэнхэр.

Зитхык1э кьяхьблъэк1ышт гущылэхэу 1оф зыдаш1эн фаехэр:

аэропорт, аппарат, бгышъхъ, бгыч1э, бжыхъак1э, бзыужъый, бзыухъэкуаку, бзэхабз, библиотекарь, бзыуубыт, гущылэжъ, джэнапхъ, джэрпэджэжъ, жьогъобын, зыт1у, зыт1у-зыщ, зыщыпл1, зыщызыпл1, карттех, километр, кинотеатр, коллекция, компот, космонавт, кьухъэуцуп1, кьоджашъхъ, кьошъофы, кьошъобэщ, к1элэш1у, к1элэеджэк1уит1у, кьолэбзыу, лъэгонджэмышъхъ, мээчэтыу, мэкъумэщыш1, мэкъэгъэ1у, миллион, натрыфышъхъ, нашъо, нэфшъагъу, нэгцх-гушх, орэды1уал, онтэгъу, осыет, письмээехъ, пл1ырыпл1, псыхъурай, пш1ырыш1, плакат,

2, Къулайныгъэхэу илъэс еджэгъум к1элэеджак1охэм агъотынхэ фаехэр:

- гущылэхэр зэрээхэтхэр;
- пкьыгъуац1эхэр, ащ имэхъан, иупч1эхэр, пчъагъэхэмк1и падежхэмк1и зэрээхъок1хэрэр, гущылэхуыгъэм кьызэрэхафэхэрэр;
- пльышъуац1эр, ащ имэхъан, пчъагъэмк1э зэрээхъок1рэр;
- пчъэгъац1эр зыфэдэр, иупч1эхэр, пчъагъэр ьк1и зэк1элъык1уак1эр кьызэрык1рэ пчъэгъац1эхэр;
- ц1эпапк1эр, ащ имэхъан, пакьыгъуац1эмэ ач1ып!э зэрагъэфедэрэр;
- глаголыр, ащ имэхъан, иупч1эхэр; уахътэхэмк1и, шъхъэхэмк1и, пчъагъэхэмк1и зэрээхъок1рэр; глаголыр гущылэхуыгъэм кьызэрэхафэхэрэр;
- зэпххэр;
- гущылэхуыгъэм ичлен зэльэпкъэгъухэр;
- гущылэхуыгъэ убгъугъэмрэ мыубгъугъэмрэ;
- ззпх зыхэт ьк1и ззпх ззхэмыт гущылэхуыгъэр;
- член зэльэпкъэгъухэр зыхэт гущылэхуыгъэхэр;
- фэгъэзагъэр, ар тамыгъэу кьызэрэхагъэщырэр.

Адыгэбзэ тхэным и тематическэ планирований.
Апэрэ класс-сыхьат 99 ч.
(тхэмафэм сыхьатищ.)

№	Темэхэр	ПЧЪАГЪЭР	Уахьтэу зытеубытагьэр	Уахьтэу Зытшыгьэр
1	Прописым нэлуасэ фэшшыгьэнхэр	1	2.09	
2	Сатыр	1	3.09	
3	Сатыр	1	6.09	
4	Линие занкIэмрэ линие IонтIагьэмрэ ятхын	1	9.09	
5	Зэкьодзагьэ зыпыт линие кIыхьэр	1	10.09	
6	Зэкьодзагьэ зыпыт линие кIакор	1	13.09	
7	Зэкьодзэгьэ зыпыт линие кIакор	1	16.09	
8	Буквэхэу А,а ятхын	1	17.09	
9	Буквэхэу Э,э ятхын	1	20.09	
10	Буквэхэу , Э,э ятхын	1	23.09	
11	Буквэу ы итхын	1	24.09	
12	Буквэхэу У,у ятхын	1	27.09	
13	Буквэхэу У,у кьагьэлсырэ пычыгьохэм ятхын	1	30.09	
14	Буквэхэу И,и ятхын	1	1.10	
15	Буквэхэу О,о ятхын	1	4.10	
16	Буквэхэу О,о ятхын	1	7.10	
17	Буквэхэу М,м ятхын.буквэхэу М,м кьызхэфэрэ пычыгьомэ ятхын.	1	8.10	
18	Буквэхэу Р,р ятхын	1	11.10	

19	Буквэхэу Р,р кьаггэпсырэ пычыггөхэм ятхын	1	14.10	
20	Буквэхэу С,с ятхын. Буквэхэу С, с кьыгхэфэрэ пычыггөхэм ятхын.	1	15.10	
21	Буквэхэу Н,н ятхын	1	18.10	
22	Буквэхэу Н,н ятхын	1	21.10	
23	Буквэхэу Ш,ш ятхын	1	22.10	
24	Буквэхэу Т,т ятхын	1	25.10	
25	Буквэхэу Т,т ятхын	1	5.11	
26	Буквэхэу 1 ятхын	1	8.11	
27	Буквэу 1 кьаггэпсырэ пычыггөхэм ятхын	1	11.11	
28	Буквэхэу П,п ятхын	1	12.11	
29	Буквэхэу К,к П,п ятхын	1	15.11	
30	Буквэу Ку,ку кьаггэпсырэ пычыггөхэм ятхын	1	18.11	
31 - 32	Буквэхэу Кь,кь ятхын	2	19.11 22.11	
33	Буквэхэу Кью,кью ятхын	1	25.11	
34	Буквэу Кью,кью кьаггэпсырэ пычыггөхэм ятхын	1	26.11	
35	Буквэхэу Д,д ятхын	1	29.11	

36	Буквэхэу Х,х ятхын	1	2.12	
37	Буквэу Х,х кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	3.12	
38	Буквэхэу З,з ятхын	1	6.12	
39	Буквэхэу Е,е ятхын	1	9.12	
40	Буквэу Е,е кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	10.12	
41	Буквэхэу К1,к1 ятхын	1	13.12	
42	Буквэхэу К1у, к1у ятхын	1	16.12	
43	Буквэу К1, к1у кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	17.12	
44	Буквэхэу Б,б ятхын	1	20.12	
45	Буквэхэу Ц,ц ятхын	1	23.12	
46 - 47	Буквэхэу Ж,ж ятхын	2	24.12 27.12	
48	Буквэхэу Дж,дж ятхын	1	13.01	
49	Буквэу Дж,дж кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	14.01	
50	Буквэхэу Г,г Гу. гу ятхын	1	17.01	
51	Буквэхэу Гъ,гъ ятхын	1	20.01	
52	Буквэу гъ кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	21.01	
53	Буквэхэу Гъу,гъу ятхын	1	24.01	

54	Буквэхэу Ч,ч ятхын. Нэрыльэггү диктант	1	27.01	
55	Буквэу Ч,ч кьаггэпсырэ пычгыгьохэм ятхын	1	28.01	
56	Буквэхэу Хь,хь ятхын	1	31.01	
57	Буквэхэу Л,л ятхын	1	3.02	
58	Буквэу Л,л кьаггэпсырэ пычгыгьохэм ятхын	1	4.02	
59	Буквэхэу Хь,хь ятхын	1	7.02	
60	Буквэу Хь,хь Хьу хьу кьаггэпсырэ пычгыгьохэм ятхын	1	10.02	
61	Буквэхэу Ль,ль ятхын	1	11.02	
62	Буквэхэу Жь,жь ятхын	1	14.02	
63	Буквэу Ль,ль Жь жь кьаггэпсырэ пычгыгьохэм ятхын	1	25.02	
64	Буквэхэу Ф,ф ятхын	1	28.02	
65	Буквэхэу Жь,жь ятхын	1	3.03	
66	Буквэу Ф,ф Жь, жь кьаггэпсырэ пычгыгьохэм ятхын	1	4.03	
67	Буквэхэу Жьу,жьу ятхын	1	7.03	
68	Буквэхэу Шь,шь ятхын . Нэрыльэггү диктант.	1	10.03	
69	Буквэу Жьу жьу Шь шь кьаггэпсырэ пычгыгьохэм ятхын	1	11.03	
70	Буквэхэу Шьу шьу ятхын	1	14.03	

71	Буквэхэу Ш1у,ш1у ятхын	1	17.03	
72	Буквэу Шъу шъу Ш1 ш1 кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	18.03	
73	Буквэхэу Ш1у,ш1у ятхын	1	21.03	
74	Буквэхэу Ц,ц ятхын	1	1.04	
75	Буквэхэу Цу,цу ятхын	1	4.04	
76	Буквэхэу Ц1,ц1 ятхын	1	7.04	
77	Буквэу Цу цу, Ц1,ц1 кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	8.04	
78	Буквэхэу Я,я ятхын	1	11.04	
79	Буквэхэу Чъ чъ ятхын	1	14.04	
80	Буквэу Я,я Чъ,чъ кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	15.04	
81	Буквэхэу Ч1,ч1 ятхын	1	18.04	
82	Буквэхэу В,в ятхын. Нэрыльэгъу диктант.	1	21.04	
83	Буквэу Ч1,ч1 В,в кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	22.04	
84	Буквэхэу Т1,т1 ятхын	1	25.04	
85	Буквэхэу Т1у,т1у ятхын	1	28.04	
86	Буквэу Т1 т1, Т1у т1у кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	29.04	
87	Буквэхэу П1,п1 ятхын	1	5.05	
88	Буквэхэу Й,й ятхын	1	6.05	

89	Буквэу П1у п1у, Й,й кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	12.05	
90	Буквэхэу Л1,л1 ятхын	1	13.05	
91	Буквэхэу Дз,дз ятхын	1	16.05	
92	Буквэу Л1,л1, Дз,дз кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	19.05	
93	Буквэхэу Дзу,дзу ятхын . Уплъэк1ун диктант.	1	20.05	
94	Буквэхэу Ю,ю Ё,ё ятхын	1	23.05	
95	Буквэу Дзу,дзу, Ю,ю Ё,ё кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	1	26.05	
96	Буквэхэу Э,э ятхын	1	27.05	
97	Буквэхэу Б,ь Ь,ь ятхын	1	30.05	
98 - 99	Буквэу Э,э Б,ь Ь,ь кьагъэпсырэ пычыгъохэм ятхын	2	30.05 30.	